SCHÉMA ODVAHY

NEUVĚŘITELNÉ SE STALO SKUTKEM. JIŘINA BARTŮŇKOVÁ NAKRESLILA NÁČRTEK A VZNIKLA FIRMA S NEJODVÁŽNĚJŠÍM BYZNYSOVÝM PLÁNEM V ČESKU: SOTIO, USILUJÍCÍ O VÝVOJ ORIGINÁLNÍHO PROTINÁDOROVÉHO LÉKU A JEHO UVEDENÍ NA TRH. NEJEN PROTO SI PŘÍBĚH, KTERÝ PROPOJUJE ŠÉFKU ÚSTAVU IMUNOLOGIE FN MOTOL, BOHUMILA HRABALA I PETRA KELLNERA, ŘÍKÁ O DŮKLADNÉ POPSÁNÍ.

FILIP SAIVER
FOTO: LIBOR FOJTÍK

Dávejte pozor, co vám teďka řeknu.

Na ploché střeše domu v ulici Na Hrázi v pražské Libni sedí Bohumil Hrabal, který předchozí větou tohoto článku vstoupil do strhujícího románu Obsluhoval jsem anglického krále. Nyní se však nechává obsluhovat on, je hostem u svých dobrých známých, u Zumrů, ti bydlí ve stejné ulici o tři domy dál, přítomna je i dcera hostitelů Jiřina, z dítěte se pomalu stává mladá slečna.

Než díky spisovateli vejde do literatury, vejde na střechu také kocour Etan, s ním se dostavil i soumrak, někdo skočil do nedalekého výčepu pro džbánek piva a my u něj nechme Hrabala pábit, opusťme na okamžik scénu, protože...

Nikoli nad pivem, ale nad kávou se klube jiný příběh a zaslouží si vylíčit, neboť je velký. Žádné pivo, jen káva, ta se víc hodí do secesního interiéru

Café Savoy, všichni u stolu navíc potřebují čistou hlavu – nejde o nezávazné klábosení, nýbrž o vědu. Nedalekou Vltavou protéká rok 2009, Jiřina Bartůňková odsouvá šálek, bere tužku a na papír črtá nákres, schéma toho, co umí imunoterapie. Ta je součástí jejího oboru a také oboru Radka Špíška. Tomu samozřejmě nic vysvětlovat nemusí, náčrt je určen druhému ze společníků, který s ní v kavárně sedí.

Číšníci v Savoyi obsluhují byznysového krále: Petr Kellner zaujatě sleduje, jak tužka v ruce Jiřiny Bartůňkové létá po papíře, pozorně naslouchá výkladu, mnoho toho nenamluví, uvědomuje si, že mluvit musejí druzí. Udiví však vzápětí, jak rychle problematiku pochopí, hledí na nákres a kývá hlavou, samozřejmě jde o zjednodušující zkratku, ale i tak, všechna čest.

Druhý den volají z PPF, jím založené skupiny: na příkaz pana majitele letí finanční příspěvek pro Ústav imunologie v Motole, v jehož čele Bartůňková stojí coby přednostka od jeho založení v roce 1995, žádnou jinou šéfku tahle instituce dosud neměla.

Náčrtek a několik dalších schůzek vyústí v projekt, který se v této republice naprosto vymyká: z Kellnerovy vůle se rodí Sotio, biotechnologická firma pod křídly PPF s ultimátním cílem přinést na trh originální lék proti nádorovým onemocněním.

Petr Kellner odkupuje z motolského imunologického ústavu data vzešlá z dosavadního výzkumu a je připraven masivně financovat cestu s krajně nejistým výsledkem. „Nevím, zda to bude fungovat a zda to bude vydělávat," říká Kellnerovi na rovinu Jiřina Bartůňková po seznámení s tím, za čím Sotio hodlá jít. Investora to ovšem neodradí, kdepak, pustí se do vzrušujícího dobrodružství, jež stále trvá, a to i po jeho tragické smrti.

Petr Kellner už není, avšak PPF dál dává nemalé finanční prostředky do firmy, která usilovně hledá „perličku na dně", protirakovinný preparát, díky němuž může pohádkově zbohatnout a současně přinést vlnu dobra, šanci mnoha nemocným. Je to velmi složité hledání, které už PPF stálo mnoho miliard korun. Je to zároveň hledání, kde se slepým uličkám nejde vyhnout. Tohle je dokonce labyrint slepých uliček, ale ve vědě jsou i „ne" velmi důležitá, z „ne" je dost možná vědecký výzkum tvořen, „ne" jsou patníky lemující cestu k triumfálnímu „ano". Jestli k velkému úspěchu dojde právě Kellnerem stvořená společnost, zaručit určitě nejde, ale...

„Ráda bych nasměrovala výzkum k účinnějším lékům, které opravdu dokážou rakovinu vyléčit," odpovídá Jiřina Bartůňková na otázku, zda má kariérní sen. „Třeba to není úplně reálné, ale sen mít můžu, ne?"

Samozřejmě, že takový sen žena z Café Savoy mít může. Takový sen se dobře poslouchá, takový sen má i Radek Špíšek, druhý žijící z tehdejšího tria v Savoyi, který Sotio vede, zatímco profesorka Bartůňková je v dozorčí radě a podílí se na strategickém směrování.

Samozřejmě, že takový sen žena z Café Savoy mít může. Tím spíš, že už dřív dokázala jeden sen přetavit v realitu. „Společně se svou nejbližší spolupracovnicí a kamarádkou, profesorkou Annou Šedivou, vybudovala Jiřina Bartůňková v Motole z nuly Ústav imunologie, tedy pracoviště, které rozsahem záběru a kvalitou klinické i vědecké práce nemá v České republice obdoby a je významné i v evropském kontextu," konstatuje Radek Špíšek.

Skupenství snů je toho druhu, že se mohou, ale také nemusejí rozplynout. Nastane-li ten druhý a mnohem vzácnější případ, pak se – jak učí Hrabal – neuvěřitelné stane skutkem.

Dávejte pozor, co vám teďka řeknu.

Bohumil Hrabal se nechává obsluhovat i na svatbě Jiřiny Bartůňkové, pozvání ho nemůže minout. Nevěsta pochází z intelektuální rodiny, Hrabal se rád baví s jejím otcem Josefem, filozofem a literárním vědcem, rád se baví i s její matkou, po níž má Jiřina jméno a jež spoluzakládala nakladatelství Odeon. Dcera tak má zjevně zakladatelství v genech, v genech má podle všeho také talent pro humanitní obory, jenže těm nepřeje normalizace, ta zahaluje republiku jako smog, i Hrabal v něm tápe a dělá rozpačité kompromisy.

U Jiřiny proto nakonec vítězí medicína, v ní se jde bez šikany a cenzury pohybovat snáz.

Brzy po škole a brzy po svatbě se sedmadvacetileté novomanželce narodí první ze dvou dcer. Rodičovství kloubí s profesí, takové je její přání, takže pobírá plat 1700 korun měsíčně a tisícovku dává za chůvu.

Na fakultě se věnovala imunologii na laboratorních zvířatech a zjistila, že ji to nebaví, proto volí infekční lékařství na Bulovce – uslyší tam, ať si nejprve udělá atestaci z interny a pak teprve přijde.

„Máte místo na interně?" ptá se Jiřina Bartůňková na Karlově náměstí.

Dodat chce, že se následně hodlá věnovat infekčnímu lékařství, místo toho vysloví imunologii. „Přeřekla jsem se," usmívá se paní profesorka, když se k tomu dávnému výroku vrací. Usmívá se hlavně proto, že z rukávu svého bílého pláště tasí přiznání, že šlo o záměrné přeřeknutí, i učené ženy mohou blufovat. Ve fakultní

INZERCE

UniCredit Bank dm MATTONI ORLEN GENERALI ČESKÁ POJIŠŤOVNA BIRELL JOHNNY SERVIS Forbes
Letiště Praha vodafone Hilton PRAGUE GARMIN vilgain Košík.cz AJETO HOPI LOGISTICS KOMWAG

nemocnici na Karláku nebylo infekční oddělení, to bylo právě na Bulovce, takže aby neříkala, že si přišla jen pro atestaci a následně zmizí směr Bulovka, vysloví Jiřina imunologii.

A ejhle, na oddělení klinické imunologie u profesorky Terezie Fučíkové je právě stipendijní místo. Osud umí dělat kličky na kapesníku, neuvěřitelné dělá skutkem, výsledkem toho je, že mladou ženu nadiriguje správně.

Bohumilu Hrabalovi vychází po revoluci knížečka s všeříkajícím názvem Listopadový uragán, vítr změn zanese lékařku do Francie. Najednou se hodí původní humanitní plány, najednou se hodí, že má státnici z francouzštiny. Sotva soudruzi vynuceně vyřknou au revoir, běží Jiřina Bartůňková na francouzské zastupitelství se žádostí o stipendium vlády se sídlem v Paříži. Klapne to, díky tomu se v Paříži ocitá i ona: na tamějším špičkovém pracovišti Hôpital Necker-Enfants malades se seznamuje s problematikou geneticky podmíněných poruch imunitního systému, po návratu v roce 1991 složí atestaci z klinické imunologie a alergologie, porodí druhou dceru, navazuje spolupráci s Pediatrickou klinikou v Motole.

V rámci téhle kooperace je členkou týmu, který v Česku provádí první transplantaci kostní dřeně u dítěte s vrozeným imunodeficitem. Pacientovi bylo v roce 1994 šest let, unikátní zákrok měl minulý rok kulaté výročí a… „Někdejší pacient jezdí na motorce, takže pokud se o něj bojím, tak právě a jen kvůli tomu," prozrazuje paní profesorka nejen zálibu transplantovaného, ale i to, jak transplantace dopadla.

Další třicáté výročí bude letos: v roce 1995 byla Jiřina Bartůňková jmenována přednostkou nově vzniklého Ústavu imunologie 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Rodinný známý Bohumil psal a psal, na jeho knihy se před Listopadovým uragánem stály fronty a čtenáře mají dodnes, jeho styl okoukat nejde, ale Jiřina Bartůňková si našla jiný žánr, z něhož udělala bestseller: „V roce 1998 jsme s profesorem Václavem Hořejším napsali učebnici Základy imunologie, která teď vychází už v sedmém vydání, takže se podle ní připravují studenti i lékaři na atestaci více než pětadvacet let."

Dávejte pozor, co vám teďka řeknu.

Nebo to tentokrát udělejme jinak, ať vypráví Radek Špíšek, sám se v souvislosti se zmíněnou učebnicí hlásí o slovo. „Rozsahem obsažených informací předčí Základy imunologie mnohé zahraniční monografie," tvrdí šéf Sotia. A když už jsme u základů, jež má Jiřina Bartůňková v genech, leží Špíškovi na srdci ještě něco. „Paní profesorku považuji společně s profesorkou Fučíkovou za zakladatelku oboru klinická imunologie, jak je moderní medicínou vnímán. Jako oboru, který přesahuje do mnoha lékařských specializací a který se snaží cíleně léčit imunopatologické stavy díky dokonalému pochopení funkcí imunitního systému."

Prostřednictvím Radka Špíška se obloukem vracíme k Sotiu. Bartůňková od počátku působení v motolském Ústavu imunologie rozvíjela mimo jiné nádorovou imunologii, imunoterapii, byť ta byla – jak hrdinka tohoto textu sama říká – zprvu téměř sprostým slovem.

Jelikož černobílé příběhy jsou nevěrohodné, je fér citovat Jiřinu Bartůňkovou, kterak měl její ústav v prvních letech velkou podporu motolského ředitele Miloslava Ludvíka, jenž fandil moderním věcem a zasloužil se o vybudování potřebné laboratoře. V jisté fázi, kdy byly nutné další peníze na klinické zkoušky, které nebylo možné získat ani přes granty, všimli si práce Bartůňkové a spol. v PPF a dál už je to historie: nejprve dar na dokončení administrativní práce, posléze převzetí výzkumu = Sotio.

Firma s ústředím blízko O2 areny, jež rovněž spadá pod PPF, se snaží o velkolepý „biotechnologický koncert". V portfoliu drží několik látek, které by mohly přinést triumf, před

necelými dvěma měsíci kupříkladu podali brněnští onkologové první pacientce v Česku experimentální lék na rakovinu s označením SOT201.

Fakt, že se preparát prodral až k testům na lidech, je nepopiratelně velkým úspěchem, znamená to, že se mu podařilo prokličkovat „minovým polem" všech nástrah, na němž většina projektů exploduje a nenávratně i s vynaloženými prostředky vyletí do vzduchu. Přesto je statistika nadále nemilosrdná, SOT201 má stále daleko k tomu, aby se neuvěřitelné stalo skutkem: u onkologických přípravků je ještě na začátku první fáze klinických studií pouze pětiprocentní šance, že se lék dostane na trh.

„Před lety jsme investovali do jedné švýcarské firmy, čímž Sotio rozšířilo své portfolio o přípravky ADC. Náš podíl později koupil velký hráč a to zaplatilo několik let fungování Sotia," prozrazuje strategii firmy Jiřina Bartůňková, ostatně na strategie v ní dohlíží. „Díky tomu alespoň nemám špatný pocit, že jsme jen utráceli velké peníze."

Šéfka motolské imunologie vůbec nemusí mít špatný pocit, vždyť Petra Kellnera hned zpočátku varovala, že nebesky ambiciózní projekt nemusí vydělávat. „A on se rozhodl sám. Jak u něj bylo zvykem, rozhodl se zariskovat. Ve výzkumu tohoto druhu se může vždy na každém kroku vše zvrtnout. Kdybychom si ale mysleli, že nemáme naději, vůbec to neděláme."

Naděje jiného druhu pohasla, alespoň prozatím. Petr Kellner už není, ovšem Jiřině Bartůňkové nemuselo společníka za Savoye připomínat výhradně Sotio: přímo v Motole mělo vzniknout Výzkumné a diagnostické onkologické centrum, špičkové pracoviště se schopností konkurovat světu mělo nést Kellnerovo jméno.

Ve prospěch centra byl na spadnutí nevídaný dar v hodnotě půl miliardy korun od nadace The Kellner Family Foundation, pakliže však Miloslav Ludvík výrazně pomáhal startu

imunologického ústavu, tady se z náznaku Jekylla stal zlovolný a čistokrevný Hyde, tady všemu ublížil: po ředitelově vzetí do vazby pro podezření z korupce se rodina Kellnerova rozhodla dar pozastavit.

Vůči takovým špatným zprávám rozhodně není imunoložka imunní. „Pořád doufám," říká tiše, „že se projekt nějakým způsobem bude realizovat."

„Bylo pro vás šokem, co se v Motole nedávno stalo?"

„Jednoznačně."

Dávejte pozor, co vám teďka řeknu.

Kocouru Etanovi svítí ve tmě oči, i jeho pánovi svítí, lesknou se z vypitého piva, jeho gesta se stávají širšími a jeho věty nejsou zakončeny tečkami, v proudu vyprávění v ulici Na Hrázi jsou hrází pouze čárky, tak je tomu i v některých jeho vrcholných prózách. Bohumil Hrabal vypravuje, je v tu chvíli vůdcem pábitelů celého světa, dalo by se to říct i jinak, však to také jeho žena Eliška řekne. Celou dobu spíše mlčí, až na konci večera prohodí: „Bogane, ty zase strašně lžeš!"

Na ta posezení Jiřina Bartůňková velmi ráda vzpomíná, v tom nemá důvod lhát. Nelže ani v okamžiku, kdy odpovídá, zda to měla v kariéře těžší, protože je žena. Tenhle pocit nemá, mateřství je dané biologickou podstatou, muž nemůže rodit a ani kojit. A jistěže, nutná je sebekázeň, když po večerech píšete učebnici, ačkoli byste si šla raději lehnout.

Paní profesorka pozoruje, že dnes je ochota obětovat práci cosi navíc menší, po službě se chodí domů, zatímco její generace sloužila na počátku profesních drah od pátku do pondělního rána za osmdesát korun, tyhle peníze byly za víkend v práci projedeny.

„Nedá se říct, zda jsme se chovali správně my, nebo naši mladí nástupci, oboje má své pro a proti. Ale myslím, že když člověk dělá medicínu, přece jen by nějaké oběti přinášet měl."

Třicet let má Ústav imunologie v Motole jedinou šéfku, to se však brzy změní, možná ještě letos. Taková jsou pravidla fakulty, potenciální nástupce si prý Jiřina Bartůňková vychovala.

„Je třeba dodat, že mě nikdo nevyhání. Zbavím se nutnosti vyřizovat problémy s prasklou vodou na oddělení a podobně a můžu se dál věnovat své práci."

Zní to jako hezká tečka. Tečka za tímto textem. Sen Jiřiny Bartůňkové pokračuje. F